

การสร้างและพัฒนาศูนย์วัด คุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จพ
ส 15
011658
ธ.2

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม
ระยะที่ 2

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ ■

ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

นักวิจัยหลักและผู้ประสานงานโครงการ ■

ดร.ศิริเชษฐ์ สังขะมาน

นักวิจัยหลัก ■

นางกอบกุล สามัคคี
นางนภัส กอร์ดอน
นางสาวอาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา
นางสุรียา วีรวงศ์
นายประโยชน์ เจริญสุข
ดร.นฤมล บรรจงจิตร
ดร.นฤมล อรุโณทัย
นายอเนกพล เกื้อมา
นางสาวจิรวรรณ ตั้งจิตเมธี
ดร.พินิจ ลาภธนานนท์

นักวิจัยผู้ช่วย ■

นางสาวอรวรรณ สุขเกษม
นางสาวอุมาภรณ์ ตันประเสริฐ
นางสาวพาณี จรุงทัต
นางสาวภรณ์ หิรัญวรชาติ
นายประภาส แสนสิงห์
นางสาวลลิตทิพย์ ครูรุ่งโรจน์รัตน์

นางสาวอุทุมพร เลื่องลือเจริญกิจ
นางสาวอุมา ทับเที่ยง
นางสาวศศิธรุญ นวกวงษ์
นางสาวณาริณีย์ จีระพันธ์
นางสาวขวัญฤทัย ช่างจำรัส

เลขหมู่ กว
ด 15
เลขทะเบียน 011058
ค. 2
วัน, เดือน, ปี 26 ก.ย. 46

สรุปย่อ

โครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม

ความสำคัญของปัญหาและความเป็นมาของโครงการ

การพัฒนาสังคมไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 8 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการในสังคมไทย ในสภาพการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้เกิดความต้องการแสวงหาแนวทางและเครื่องมือในการวัดความเจริญที่แท้จริงของสังคม เพื่อความเข้าใจที่จะนำไปสู่การลดภาวะความเสี่ยงที่อาจจะได้รับผลลบจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่พึงประสงค์ในสังคมไทย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ความสนับสนุน โครงการวิจัยและพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย เพื่อให้คณะทำงาน ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมในมุมมองที่กว้างขวางกว่ารายงานเชิงสถิติ โดยให้ความสนใจกระบวนการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการประเมินสภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีจุดเน้น 2 ประการ คือ

ประการแรก การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดและการพัฒนาสังคม เป็นการเน้นการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดเชิงแนวคิด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจองค์ความรู้มาสังเคราะห์และปรับให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยที่มีพลวัตอยู่เสมอ และเน้นการสร้างตัวชี้วัดที่แตกต่างไปจากที่หน่วยงานต่างๆ ได้เคยสร้างมาแต่เดิม ทั้งนี้โดยยึดหลักของการสร้างตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดที่ยึดพื้นที่และยึดชุมชนเป็นฐาน (Area-specific and Community-based Indicators) มากกว่าระดับประเทศ

ประการที่สอง การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมในพื้นที่ เป็นการเน้นการนำชุดตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นในชุมชน โดยการสังเคราะห์ตัวชี้วัดที่ชุมชนระบุหรือสร้างขึ้น กับตัวชี้วัดที่คณะวิจัยได้ประมวลไว้ เพื่อให้ได้ชุดตัวชี้วัดที่เกิดจากการสร้างและพัฒนาจากชุมชน การทำงานเน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่ชุมชนจะระบุความต้องการและเป้าหมายการพัฒนาของตนเองผ่านทางชุดตัวชี้วัดที่ชุมชนกำหนด

โดยการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการบนพื้นฐานประเด็นคำถามที่สำคัญ คือ

1. ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมที่เป็นเรื่องนามธรรม เช่น ความปลอดภัย การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ฯลฯ จะกำหนดเครื่องชี้วัด/ตัวบ่งชี้เหล่านี้ให้ชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมที่เหมาะสม และยอมรับร่วมกันได้อย่างไร
2. องค์กร/ กลไกที่จะทำให้เกิดการดำเนินงานพัฒนาตัวชี้วัดอย่างต่อเนื่องจะเกิดขึ้นได้อย่างไร จะมีพัฒนาการอย่างไร
3. ความเป็นพลวัตของเครื่องชี้วัด ความยั่งยืนของเครื่องชี้วัด ขึ้นกับเงื่อนไขหรือปัจจัยอะไรบ้าง เช่น เวลาและสถานการณ์ต่างๆ หรือขึ้นอยู่กับความตระหนักในคุณค่าและความจำเป็นของการ

มีเครื่องชีวิตการพัฒนาของกลุ่มหรือชุมชนหนึ่งๆ หรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้องค์ประกอบของเครื่องชีวิตภายใต้ความแตกต่างหลากหลายของชุมชนหรือสังคมนั้นควรเป็นอย่างไร

4. ประชากรกลุ่มต่างๆ จะเข้าถึงองค์ความรู้ หรือมองเรื่องความจำเป็นของการมีเครื่องชีวิต สภาพความเป็นอยู่และระดับการพัฒนาทางสังคมของกลุ่มคนหรือสังคมอย่างไร เครื่องชีวิตจะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง รวมทั้งมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของเครื่องชีวิตต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมหรือไม่อย่างไรหรือมีความสามารถในการใช้เครื่องชีวิตเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของสังคมคนได้อย่างไร
5. การนำเครื่องชีวิตทางสังคมมาใช้ จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาของสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร และถ้ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ นั้น มีปัจจัยอะไรอีกบ้างที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ (Pull/ Push Factors)

ระเบียบวิธีวิจัย

วัตถุประสงค์

การศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม เป็นการพยายามสร้างและพัฒนากลุ่มตัวชี้วัดที่จะบ่งชี้ถึงระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการวิจัยทั้งเชิงผลลัพธ์และเชิงกระบวนการ 4 ประการ คือ

1. เพื่อสร้างและพัฒนาชุดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวชี้วัด เพื่อใช้และมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ทั้งนี้ตัวชี้วัดจะมีความหลากหลายตามลักษณะของภูมิภาคและระบบคิดของท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นแนวคิดพื้นฐานร่วมในระดับประเทศ
2. เพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และสร้างให้เกิดการประสานงานระหว่างนักวิชาการกับองค์กรชุมชนในการสร้างกระบวนการพัฒนาโดยสมาชิกในสังคม/ชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
3. เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับ "การพัฒนาคน" เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่และระดับประเทศ
4. เพื่อใช้ผลการศึกษาวิจัยเป็นต้นแบบในเชิงวิชาการและสาระเพื่อการขยายผลนำตัวชี้วัดไปทดลองใช้ในพื้นที่อื่นๆ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยของโครงการนี้กำหนดได้เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ ขอบเขตเชิงเนื้อหาและขอบเขตเชิงพื้นที่

ขอบเขตเชิงเนื้อหา การศึกษาในประเด็นเรื่องตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม จะต้องเป็นการศึกษาที่มีเนื้อหาหลายระดับและครอบคลุมองค์ประกอบของประชากรกลุ่มต่างๆ ในทุกลักษณะพื้นที่ จึงจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมที่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันแนวทางการสร้างตัวชี้วัดแบบมีส่วนร่วมก็เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้

ร่วมกันของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของตนเอง ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นขอบเขตเชิงเนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้จึงประกอบด้วย

1. การวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมที่จะสามารถอธิบายได้ทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ ในระดับพื้นที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของระบบนิเวศน์และลักษณะทางวัฒนธรรมด้วย
2. การวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมให้สามารถบ่งชี้ได้ถึงองค์ประกอบ ระดับความแตกต่าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยการวิจัยนี้แบ่งประเด็นเนื้อหาการวิจัยที่สังเคราะห์ได้จากการสำรวจเอกสารเป็น 8 ด้าน คือ (1) สภาพพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม (2) เศรษฐกิจ (3) สุขภาพอนามัยและสาธารณสุข (4) ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ (5) การศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ (6) วัฒนธรรมและจิตใจ (7) ประชาสังคม ความมั่นคงของชีวิตและสิทธิเสรีภาพ (8) ครอบครัวและชุมชน
3. ผลของโครงการจะได้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมที่ครอบคลุมทั้งเชิงเนื้อหาและเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน นอกจากนี้จะมีเอกสารแนวทางการปฏิบัติหรือคู่มือเพื่อพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งประมวลขั้นตอนการทำงานที่ได้ทำไปแล้วและจะต้องทำต่อ

ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ต้องการจะสร้างตัวชี้วัดที่ครอบคลุมทั้งในระดับประเทศและระดับพื้นที่ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตการวิจัยเชิงพื้นที่ให้ชัดเจน โดยมุ่งให้ภาพครอบคลุมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยในพื้นที่ที่มีลักษณะชุมชนต่างกัน แยกเป็นเขตชนบทและเขตเมือง ดังนี้

- (1) เขตชนบท การศึกษาในเขตชนบทจำแนกตามลักษณะพื้นที่ศึกษาดังนี้
 - (1.1) พื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำ
 - (1.2) พื้นที่เกษตรอุตสาหกรรม
 - (1.3) พื้นที่ชายฝั่งทะเล
 - (1.4) พื้นที่เกษตรที่ราบลุ่ม
 - (1.5) พื้นที่เกษตรที่ราบสูง
- (2) เขตเมือง การศึกษาในเขตเมืองจะแยกตามลักษณะของพื้นที่ศึกษาดังนี้
 - (2.1) พื้นที่อุตสาหกรรม
 - (2.2) พื้นที่เมืองบริการธุรกิจและท่องเที่ยวชายแดน
 - (2.3) พื้นที่ชุมชนแออัด

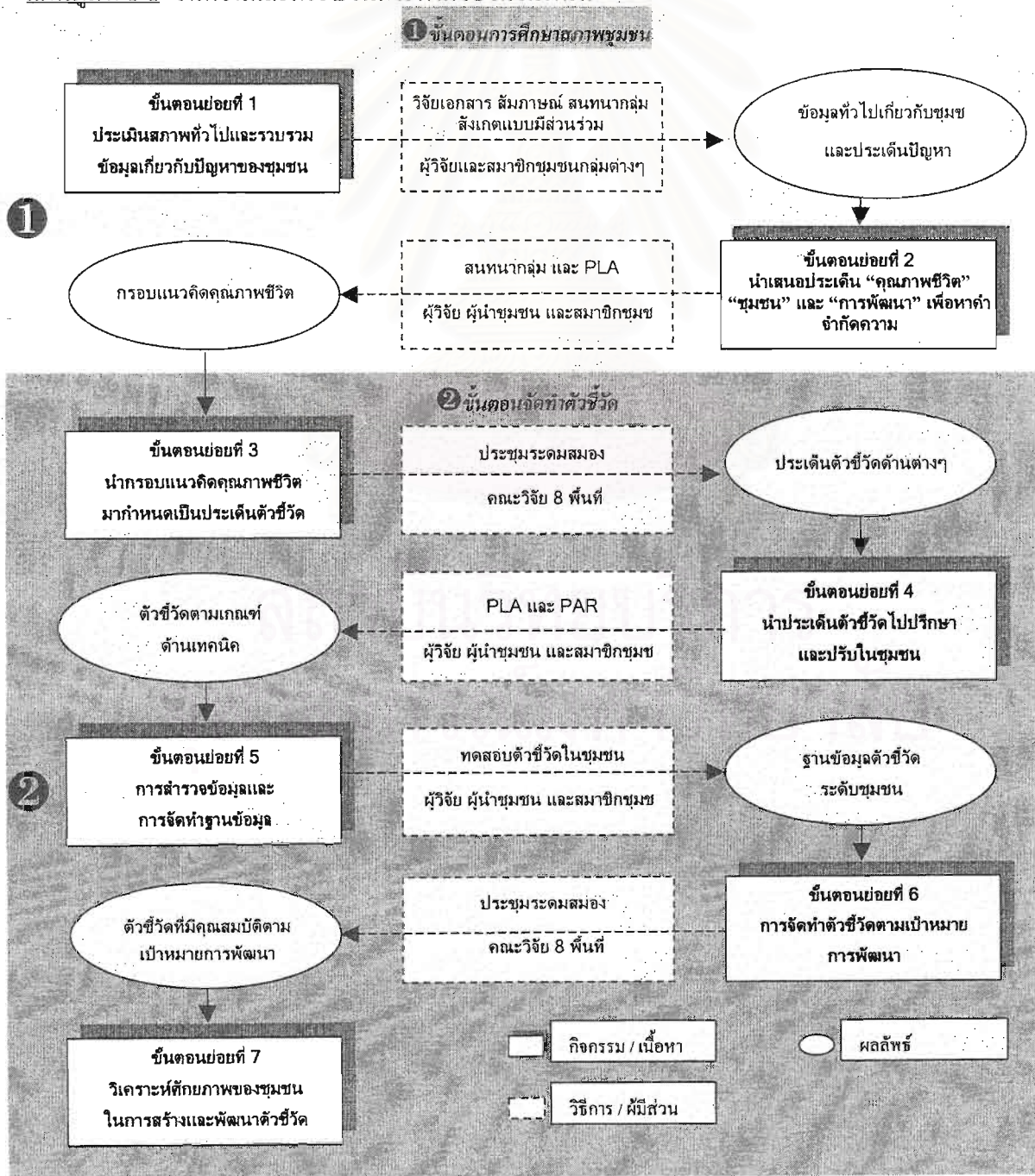
ขั้นตอนการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมเป็นเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง และมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มคน ชุมชน และสังคม การวิจัยนี้จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของคณะวิจัยในการทำงานในพื้นที่ โดยใน ขั้นเตรียมการ (มีนาคม-มิถุนายน 2542) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือข้อตกลงเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันทั้งในเรื่องแนวทางการพัฒนาโครงการวิจัย กำหนดพื้นที่ศึกษา วิธีการ และเงื่อนไขของเวลา กิจกรรมที่ดำเนินการคือ

1. จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด วัตถุประสงค์ วิธีการเก็บข้อมูล เป้าหมายของโครงการ ตลอดจนการกำหนดพื้นที่ศึกษาซึ่งผู้วิจัยจะคัดเลือกพื้นที่ศึกษาในแต่ละภูมิภาคให้ครอบคลุมแต่ละพื้นที่เป้าหมาย
2. อบรมนักวิจัยด้านเทคนิควิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PLA - Participatory Learning Appraisal และ PAR - Participatory Action Research) พร้อมกันนี้คณะวิจัยได้จัดทำคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนามและเทคนิคการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

เมื่อผ่านขั้นเตรียมการที่สามารถปรับความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันในเทคนิคและกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมแล้ว คณะวิจัยจึงเริ่มดำเนินการวิจัยโดยแบ่งขั้นตอนการทำงานเป็น 2 ขั้นตอนหลัก คือขั้นตอนศึกษาสภาพชุมชนและขั้นตอนจัดทำตัวชี้วัด ซึ่งยังสามารถจำแนกได้เป็นทั้งหมด 7 ขั้นตอนย่อย (แสดงในแผนภูมิที่ 1-1) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1-1 ขั้นตอนและกระบวนการทำตัวชี้วัดในพื้นที่

ขั้นเตรียมการ

การอบรมเทคนิควิธีการวิจัย

คณะวิจัยได้จัดอบรมเทคนิคการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยต่างๆ เพื่อเตรียมนักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยให้พร้อมสำหรับการดำเนินการเก็บข้อมูลสนามบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนในแนวทางและกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกัน โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยมานำเสนอเทคนิคการเก็บข้อมูลภาคสนามรูปแบบต่างๆ พร้อมทั้งได้ร่วมกันจัดทำคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินงานสำหรับขั้นตอนต่างๆ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในคู่มือการเก็บข้อมูลภาคสนามในภาคผนวกที่ 1) เทคนิควิธีการวิจัยที่ได้จัดอบรมในขั้นตอนนี้สามารถสรุปโดยย่อได้ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร
2. การสัมภาษณ์ 1) สอบถามข้อมูลเบื้องต้น 2) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก
3. การสังเกต
4. การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) และการสนทนากลุ่มแบบไม่เจาะจง (Group Discussion)
5. การศึกษาและเรียนรู้ในชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Appraisal: PLA)
6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

การเลือกชุมชนที่ศึกษา

โดยแบ่งลักษณะชุมชนที่ทำการศึกษาเป็นเขตชนบทและเขตเมือง และเลือกพื้นที่ศึกษาแตกต่างกันเป็น 8 ลักษณะให้กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆทั่วทุกภาคของประเทศ ดังนี้

เขตชนบท ประกอบด้วย

พื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำในจังหวัดน่าน ประกอบด้วย

- ชุมชนห้วยเลา อำเภอสองแคว
- ชุมชนหัวน้ำ อำเภอปัว

พื้นที่ชนบทเกษตรอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

- ชุมชนบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง
- ชุมชนสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง
- ชุมชนแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ฮอน

พื้นที่ชายฝั่งทะเลในจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย

- ชุมชนบ้านใต้ อำเภอควนเนียง
- ชุมชนแหลมโพธิ์ อำเภอหาดใหญ่
- ชุมชนเก่าเส็ง อำเภอเมือง
- ชุมชนปากบางสะกอม อำเภอเทพา

พื้นที่เกษตรที่ราบลุ่มในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

- ชุมชนวัฒนธรรมคลองขนมเงิน อำเภอเสนา

พื้นที่เกษตรที่ราบสูงในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

- ชุมชนซูกสะอื้น อำเภอสตึก
- ชุมชนอีสานเกษตร กิ่งอำเภอแคนดง

เขตเมืองประกอบด้วย

พื้นที่อุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย

- ชุมชนสนามเป่า เขตเทศบาลนครระยอง
- ชุมชนสวนวัด เขตเทศบาลนครระยอง
- ชุมชนทุ่งโตนด เนินพระ เขตเทศบาลนครระยอง
- ชุมชนบ้านล่าง เขตเทศบาลตำบลมาบตาพุด

พื้นที่เมืองชายแดนและท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย

- ชุมชนเทศบาลนครเชียงราย
- ชุมชนเทศบาลตำบลแม่สาย
- ชุมชนเทศบาลตำบลจันจว้า

พื้นที่ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

- ชุมชนสุขสันต์ 26 เขตบางกะปิ
- ชุมชนริมคลองสามเสน เขตราชเทวี

การเก็บข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

เมื่อเลือกชุมชนที่ศึกษาแล้วนักวิจัยใช้วิธีการศึกษาชุมชนแบบ PLA และ PAR ที่ได้รับการอบรมเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกระตุ้นสมาชิกในชุมชนที่ศึกษาให้ร่วมกันสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในระดับชุมชน อย่างไรก็ตามในแต่ละพื้นที่ศึกษาอาจใช้เครื่องมือและเทคนิควิธีที่แตกต่างกัน ไปบ้างตามความเหมาะสมของพื้นที่และเงื่อนไขความร่วมมือของประชากรศึกษา รายละเอียดของวิธีการเก็บข้อมูลของแต่ละพื้นที่ศึกษาปรากฏในตารางต่อไปนี้

พื้นที่ศึกษาและวิธีการเก็บข้อมูล

พื้นที่ศึกษา	วิธีการ PLA			
	In-depth Interview	Group Discussion	Focus Group Discussion	วิธีอื่น ๆ
พื้นที่ต้นน้ำและลุ่มน้ำ	•		•	Mind Mapping
พื้นที่เกษตรอุตสาหกรรม	•		•	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
พื้นที่ชายฝั่งทะเล	•		•	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม, Time Line, Participatory Mapping,
พื้นที่เกษตรที่ราบลุ่ม	•		•	การวิเคราะห์จุดเด่น-จุดด้อยของชุมชน (SWOT), Time Line, Participatory Mapping, Trends Analysis
พื้นที่เกษตรที่ราบสูง	•		•	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
พื้นที่อุตสาหกรรม	•	•		Trends Analysis
พื้นที่เมืองบริการธุรกิจและท่องเที่ยวชายแดน	•	•		SWOT, Matrix Ranking
พื้นที่ชุมชนแออัด	•		•	Participatory Mapping การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการศึกษาสภาพชุมชน

เพื่อประเมินสภาพทั่วไปของชุมชน การเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานราชการทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด เป็นการดำเนินงานในเบื้องต้นของกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างตัวชี้วัด ทั้งนี้เพื่อให้ทราบลักษณะโดยรวมด้านกายภาพและสภาพเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่ จำแนกรายละเอียดในแต่ละประเด็นได้ดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ 1 : ประเมินสภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ และโครงสร้างทางสังคมและการรวมกลุ่มของแต่ละชุมชนที่ศึกษาโดยวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานที่ได้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม

ประเมินสภาพปัญหาของชุมชนที่ศึกษา

จากการประเมินสภาพทั่วไปของชุมชน ทำให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา

ตัวอย่างข้อค้นพบ

เขตชนบท สภาพปัญหาโดยภาพรวม จำแนกตามลำดับความสำคัญได้ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจและการทำมาหากิน ปัญหาสุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ปัญหาด้านประชาสังคมและความมั่นคงของชุมชน ฯลฯ

เขตเมือง สภาพปัญหาโดยภาพรวม จำแนกตามลำดับความสำคัญได้ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพอนามัยและสาธารณสุข ด้านสวัสดิการและความมั่นคงของชุมชน ฯลฯ

ขั้นตอนย่อยที่ 2 : ประมวลและสังเคราะห์นิยาม “คุณภาพชีวิต” “ชุมชน” และ “การพัฒนา”

หลังจากทราบข้อมูลพื้นฐานและสภาพปัญหาของชุมชนที่ศึกษาแล้ว ในขั้นตอนต่อไปคณะผู้วิจัยจำเป็นต้องหาคำตอบในนิยามของ 3 ประเด็นสำคัญ คือ “คุณภาพชีวิต” “ชุมชน” และ “การพัฒนา” เพื่อให้เข้าใจถึงพื้นฐานแนวคิดและแนวทางการพัฒนาของสมาชิกในชุมชนที่ศึกษา ทั้งนี้เพราะสมาชิกต้องเข้าใจตรงกันก่อนที่จะก้าวไปสู่ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด การค้นหานิยามดังกล่าวของสมาชิกในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 8 พื้นที่ เน้นเทคนิคการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนย่อยที่ 3 : นำกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตมากำหนดเป็นประเด็นตัวชี้วัด

หลังจากที่ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนิยามของประเด็นคุณภาพชีวิต การพัฒนาสังคม และประเด็นเกี่ยวกับชุมชนแล้ว นักวิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อเป็นฐานข้อมูลการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด โดยการประชุมระดมสมองของคณะวิจัย ทั้ง 8 พื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ได้เอาข้อมูลของแต่ละพื้นที่มาสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อจัดให้เป็นหมวดหมู่ตามกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน

หลังจากที่ประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดคุณภาพชีวิตของแต่ละพื้นที่ที่แสดงข้างต้นแล้ว คณะวิจัยทั้ง 8 พื้นที่ ได้ร่วมกันพัฒนาตัวชี้วัดจากประเด็นที่ได้จากชุมชนและปรับให้เป็นประเด็นตัวชี้วัด 9 ด้าน ทั้งใน ระดับชุมชน และ ระดับประเทศ เป็นตัวชี้วัดร่วมและตัวชี้วัดเฉพาะพื้นที่ มีพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์ที่ต้องการแบ่งตัวชี้วัดเป็น 9 ด้าน แต่ในพื้นที่อื่นกำหนด 8 ด้าน โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่าตัวชี้วัดร่วมที่พบในพื้นที่ต่าง ๆ จะสามารถใช้เป็นตัวแทนของตัวชี้วัดระดับประเทศได้ในที่สุด ขณะที่ตัวชี้วัดชุมชนจะเป็นกลุ่มที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อลักษณะทางกายภาพและสังคมของพื้นที่นั้นๆ สำหรับประเด็นตัวชี้วัดทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านสุขภาพอนามัย 4) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม 5) ด้านจิตใจและวัฒนธรรม 6) ด้านสื่อและข้อมูลข่าวสาร 7) ด้านประชาสังคม 8) ด้านครอบครัว และ 9) ด้านสวัสดิการสังคมและความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

ขั้นตอนย่อยที่ 4 : นำประเด็นตัวชี้วัดไปปรึกษาและปรับในชุมชน

ก่อนที่จะนำประเด็นตัวชี้วัดทั้ง 9 ด้าน ไปปรึกษาและปรับในชุมชน คณะวิจัยทั้ง 8 พื้นที่ได้มาร่วมกันพิจารณาเกณฑ์ตัวชี้วัดด้านเทคนิค 4 ด้าน คือ 1) ด้านความสะดวกในการเก็บ (Practicality) 2) ความอ่อนไหว (Sensitivity) 3) ความเที่ยงตรง (Validity) และ 4) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ขณะเดียวกันได้ร่วมกันปรับปรุงเนื้อหาในช่อง ปัญหา / ประเด็นตัวชี้วัดให้เป็น "ประเด็นตัวชี้วัด" ทั้งหมด

เมื่อร่วมพิจารณาเกณฑ์ตัวชี้วัดด้านเทคนิคทั้ง 4 ด้านแล้ว คณะวิจัยในแต่ละพื้นที่ศึกษาได้กลับไปในชุมชน เพื่อนำประเด็นตัวชี้วัดที่ได้ทั้ง 9 ด้าน ไปให้ชุมชนร่วมพิจารณาและแสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมกับพื้นที่หรือไม่และอย่างไร การนำประเด็นตัวชี้วัดทั้ง 9 ด้าน ไปให้ชุมชนร่วมพิจารณาจะทำประมาณ 2-3 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งนักวิจัยแต่ละทีมจะนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม และกลับไปให้ชุมชนได้ทบทวนตรวจสอบซ้ำอีก เพื่อยืนยันว่ารายการกลุ่มตัวชี้วัดที่ปรับปรุงใหม่นี้มาจากความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนในแต่ละพื้นที่ยังได้มีส่วนร่วมพิจารณาเกณฑ์ตัวชี้วัดด้านเทคนิค 2 ด้าน คือ 1) ด้านความสะดวกในการเก็บ (Practicality) และ 2) ด้านความน่าเชื่อถือ (Reliability) การนำตัวชี้วัดทั้ง 9 ด้าน ไปให้ชุมชนได้พิจารณา นอกจากจะมีการปรับเปลี่ยนข้อมูลตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตแล้ว ยังทำให้คณะวิจัยแต่ละพื้นที่ได้รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น "ชุมชนเข้มแข็ง" ซึ่งมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองและความเข้าใจคำว่า "ชุมชนเข้มแข็ง" ในบริบทของชุมชนอีกด้วย ในขั้นตอนนี้ได้ตกลงกันว่าอาจบูรณาการตัวชี้วัดด้านที่ใกล้เคียงกันไว้เป็นด้านเดียวกัน จึงจัดทำตัวชี้วัดทั้งหมด 8 ด้านเท่านั้น

ขั้นตอนย่อยที่ 5 : การสำรวจข้อมูลและการจัดทำฐานข้อมูล

เมื่อได้ตัวชี้วัดตามเกณฑ์ด้านเทคนิคแล้ว คณะวิจัยในแต่ละพื้นที่ได้นำชุดตัวชี้วัดที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ไปจัดทำแบบสำรวจเพื่อให้ชุมชนทดลองใช้สำรวจภาวะคุณภาพชีวิตภายในชุมชนเอง หลังจากการดำเนินงานในขั้นตอนย่อยที่ 5 เสร็จสิ้นแล้ว คณะวิจัยของแต่ละพื้นที่ศึกษาได้นำแบบสำรวจที่บันทึกข้อมูลแล้ว กลับไปจัดพิมพ์และส่งสำเนาคืนให้ชุมชนเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลตัวชี้วัดระดับชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ 6 : การจัดทำตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนา

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการนำตัวชี้วัดที่เสนอโดยชุมชนมาประมวลร่วมกันโดยนักวิจัยทั้ง 8 พื้นที่ศึกษา เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบตัวชี้วัดในแต่ละพื้นที่ เมื่อได้ลักษณะร่วม-ต่างของตัวชี้วัดในแต่ละพื้นที่แล้วจากนั้นได้ร่วมกันสังเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลตัวชี้วัดเป็น 8 ด้านสำหรับในขั้นตอนนี้ นักวิจัยในแต่ละพื้นที่ได้ทำการวิเคราะห์ตัวชี้วัดระดับพื้นที่ตามเป้าหมายการพัฒนา โดยนักวิจัยได้ข้อสรุปมาจากทุกพื้นที่ว่า เป้าหมายการพัฒนาคือ ชุมชนมีศักยภาพในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึงหลักคิดพื้นฐาน ROPE คือ

- ความสามารถในการพึ่งตนเอง (Self-Reliance)
- การรวมตัวขององค์กรประชาชน (People's Organization)
- การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)
- ความเป็นธรรมในสังคม (Equity)

ขั้นตอนย่อยที่ 7 : การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของสมาชิกในพื้นที่ศึกษาในการจัดทำตัวชี้วัดนับตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นมาจนถึงขั้นตอนการทดลองใช้ตัวชี้วัด พบว่าสมาชิกในชุมชนทั้ง 8 ลักษณะพื้นที่ทำการศึกษามีศักยภาพในการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในระดับที่แตกต่างกัน

กระบวนการเรียนรู้จากมุมมองของชุมชน

การจัดทำตัวชี้วัดในโครงการนี้เป็นกระบวนการวิจัยที่มีระเบียบวิธีหลายขั้นตอน และเป็นการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นให้นักวิจัยและสมาชิกของชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเป้าหมายที่เป็นผลผลิตของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ คือ เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ สร้างเครื่องมือบริหารจัดการ และสร้างกระแสน้ำและทิศทางพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม กายภาพ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยคณะวิจัยในแต่ละพื้นที่ศึกษาได้เลือกและปรับใช้วิธีการจัดเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและข้อจำกัดบางประการของพื้นที่ ดังนั้นกระบวนการวิจัยและผลการวิจัยจึงมีความแตกต่างกันบ้างตามลักษณะทางกายภาพและบริบทของชุมชนนั้นๆ

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในเขตชนบท

โดยภาพรวมกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดโดยชุมชนมีส่วนร่วมในเขตชนบทพบว่ามีเงื่อนไขหรือองค์ประกอบของความแตกต่างกันที่สำคัญ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ชุมชนที่มีประสบการณ์และโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับ โลกภายนอกได้มากจะเป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคม ได้มากและเร็วกว่าชุมชนที่อยู่ห่างไกลและมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับโลกภายนอกน้อยกว่า
2. เนื่องจากการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในกระบวนการวิจัยนี้เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งต้องมีการจัดสนทนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในชุมชนที่มีผู้นำที่มีทักษะและประสบการณ์ในการวิเคราะห์ปัญหา สถานภาพ และความต้องการของชุมชน ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของตน
3. ชุมชนที่มีกลุ่มหรือองค์กรเข้มแข็ง กลุ่มและองค์กรนั้นจะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดระดับชุมชน เพราะกลุ่มและองค์กรชุมชนมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกรู้จักขบคิดและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา วางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนตนเองในบางปัญหาหรือหลายๆปัญหา พื้นฐานการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้สมาชิกชุมชนมีความเข้าใจ เห็นความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการจัดทำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและการพัฒนาในระดับชุมชน
4. ภารกิจผู้นำของกลุ่มแกนนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นผู้นำทั้งด้านปัญญาและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการชักนำสมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำตัวชี้วัดของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยประสานความเข้าใจกับสมาชิกชุมชนในระดับกว้าง การรู้จักประยุกต์ใช้ประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญคือ การมีผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในการแยกแยะและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาของชุมชน
5. ความพร้อมของสมาชิกชุมชน ความพร้อมที่กล่าวถึงเป็นความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด ทั้งนี้การมีส่วนร่วมคือปัจจัยสำคัญพื้นฐานของกระบวนการดังกล่าวนี้ ความพร้อมของสมาชิกชุมชนสามารถพิจารณาได้จาก
 - สมาชิกชุมชนเริ่มตระหนักถึงเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาที่เป็นของชุมชนเอง
 - สมาชิกชุมชนเริ่มให้ความสนใจหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นคุณภาพชีวิตและทิศทางการพัฒนา รวมถึงความมุ่งหวังที่จะเห็นภาพอนาคตของชุมชน
 - สมาชิกชุมชนต้องต้องเต็มใจร่วมมือ รับผิดชอบ สนับสนุน และให้เวลากับวิทยากรชุมชนอย่างเต็มที่ในกระบวนการสร้างตัวชี้วัดชุมชน จนถึงขั้นตอนการนำตัวชี้วัดไปทดสอบและนำกลับมาปรับปรุงเพื่อใช้งานต่อไป
 - ในกระบวนการต่างๆเหล่านี้สมาชิกชุมชนต้องมีส่วนร่วมคิดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกรอรับจากวิทยากรชุมชนหรือผู้นำชุมชนอื่นๆ

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดในเขตเมือง

สำหรับพื้นที่ศึกษาในเขตเมือง กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาตัวชี้วัด โดยชุมชนมีส่วนร่วมมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ

1. ความเป็นสังคมเมืองมีผลให้สมาชิกชุมชนใช้เวลาสำหรับการทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวมากกว่าความสนใจในการร่วมกิจกรรมของชุมชน โครงการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดซึ่งไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนจึงไม่ได้รับความสนใจจากสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน
2. ภาวะความสัมพันธ์ทางสังคมและความใกล้ชิดระหว่างกันของสมาชิกชุมชนในเขตเมืองมีน้อยกว่าในสังคมชนบทมาก ความร่วมมือระหว่างกันในกิจกรรมต่างๆของชุมชนจึงมีน้อยตามไปด้วย สมาชิกชุมชนเมืองมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ดังนั้นการจะชักนำให้สมาชิกชุมชนมาร่วมกันคิดและพัฒนาตัวชี้วัด จำเป็นต้องพยายามหาจุดเริ่มต้นที่เป็นการสะท้อนปัญหาหรือความต้องการร่วมกันของชุมชนให้ได้ก่อน จึงจะสามารถสร้างจุดสนใจที่จะดึงให้สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่เข้ามาช่วยกันระดมความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นขั้นแรกของการกระตุ้นสมาชิกให้เข้ามาร่วมกันสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดของชุมชน
3. ในการดำเนินงานต่างๆในชุมชนที่ศึกษา สมาชิกชุมชนมักจะยกภาระงานให้แก่ผู้นำชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ การขอความร่วมมือจากสมาชิกชุมชนบ่อยครั้งเป็นเรื่องที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะสมาชิกส่วนมากคิดว่าตนเองมีภาระครอบครัวมาก ดังนั้นการจะปลุกกระแสสำนึกให้สมาชิกชุมชนในเขตเมืองเข้ามาร่วมจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ยาก ยกเว้นว่าผู้นำของชุมชนจะมีบุคลิกลักษณะพิเศษ เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ กระตือรือร้น มีความก้าวหน้าทางความคิด และที่สำคัญคือต้องมีกลยุทธ์ที่จะสามารถกระจายความคิดของตนไปสู่ผู้ร่วมงานและสมาชิกได้อย่างชัดเจน

การดำเนินการจัดทำตัวชี้วัดโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต

คณะวิจัยมีความเห็นว่าควรจะมีกิจกรรมต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ส่วน คือ

1. ควรมีการนำประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชนที่ได้ในโครงการวิจัยนี้มาจัดทำเป็นคู่มือการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดสำหรับวิทยากรชุมชน
2. ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนที่ผ่านประสบการณ์การจัดทำตัวชี้วัดแล้วเรียนรู้การนำตัวชี้วัดไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและการประเมินผลการพัฒนาชุมชน กิจกรรมที่ควรดำเนินการหลังจากที่จัดทำตัวชี้วัดแล้ว ควรเป็นการติดตามผลการเก็บข้อมูลตัวชี้วัดชุมชน การสร้างฐานข้อมูลตัวชี้วัด การนำตัวชี้วัดไปใช้ หลังจากนั้นจะเป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในงานพัฒนาชุมชนต่างๆ การศึกษาปัญหาอุปสรรคการทำงานและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
3. ควรมีการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ระหว่างชุมชน โดยชุมชนบางชุมชนในโอกาสต่อไป

แนวทางการปรับตัวชีวิตชุมชนสู่นโยบายระดับพื้นที่

จากการวิจัยในพื้นที่ศึกษาพบข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการปรับตัวชีวิตที่จัดทำเพื่อการใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในระดับชุมชนและระดับพื้นที่ คือ

1. จากการทำงานในพื้นที่ศึกษามาถึงขั้นตอนสุดท้าย คือการทดลองเก็บรวบรวมฐานข้อมูลตัวชี้วัด ผู้วิจัยสามารถประเมินได้ว่า แม้ในชุมชนที่มีศักยภาพสูงที่จะจัดทำตัวชี้วัดเพื่อใช้เองและพร้อมที่จะจัดทำเป็นฐานข้อมูลตัวชี้วัด ซึ่งหน่วยงานอื่นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้นั้น ยังมีความลังเลใจที่จะดำเนินการในขั้นตอนสุดท้าย เพราะเท่าที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเข้ามาเก็บข้อมูลแต่ไม่เคยทิ้งข้อมูลไว้ให้ชุมชนใช้ประโยชน์เลย นอกจากนี้แต่ละหน่วยงานยังมีวิธีการและเนื้อหาข้อมูลที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บฐานข้อมูลตัวชี้วัดของชุมชน เป็นผลให้ชุมชนขาดความมั่นใจในความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จะจัดเก็บ ทั้งนี้ชุมชนเหล่านี้มีความต้องการที่จะเป็นเจ้าของฐานข้อมูลตัวชี้วัดที่พวกเขาเป็นผู้พัฒนาเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขเหมาะสมที่พวกเขาจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง
2. ในการจัดทำตัวชี้วัดโดยชุมชนมีส่วนร่วมนี้ ส่วนที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นตัวชี้วัดด้านต่างๆ ซึ่งถ้าสมาชิกชุมชนได้เข้าร่วมในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นตัวชี้วัดแล้ว สมาชิกชุมชนจะสามารถเรียนรู้กระบวนการจัดทำตัวชี้วัดและการปรับใช้ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นได้ด้วย ทั้งนี้มีบางชุมชนที่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการนี้อย่างเข้มข้น ได้แสดงความสนใจและกระตือรือร้นที่จะทำการวิเคราะห์ประเด็นตัวชี้วัดและการจัดทำตัวชี้วัดของตนเองมากกว่าที่จะใช้ตัวชี้วัดที่คณะวิจัยได้ทดลองวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้แล้ว ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้วิธีการประเมินสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและการวิเคราะห์ประเด็นตัวชี้วัดด้านต่างๆ จึงเป็นส่วนสำคัญที่สมาชิกชุมชนน่าจะมีโอกาสเข้าร่วมอย่างจริงจัง
3. กระบวนการจัดทำตัวชี้วัดถือเป็นเรื่องใหม่และมีความซับซ้อน ดังนั้นในการที่จะส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดทำตัวชี้วัดเองได้ จึงควรจัดให้มีกลไกสนับสนุนให้กลุ่มหรือองค์กรชุมชน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น อบต. หรือเทศบาล ได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในฐานะผู้ให้การสนับสนุน เพราะองค์กรเหล่านี้มีทั้งบุคลากรที่มีความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อช่วยในการจัดทำตัวชี้วัดได้เอง เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

